

Svedočenje žrtava: Zorica Marković

Zorica Marković se rodila u Ilijašu, pored Sarajeva. Njen suprug, vojnik po ugovoru, poginuo je za vreme rata. Kada je sa rođacima i svojom decom pošla na njegovu sahranu, upala je u zasedu Armije BiH u okolini Pala. Teško je ranjena, a od 15 ljudi u toj grupi, samo njih pet je preživelo. Među poginulima bio je i njen rođeni brat. Danas živi u Bijeljini, gde je izbegla 1996. godine.

Svedočila je u okviru sesije „Javna svedočenja žrtava“ na Šestom regionalnom forumu za tranzicionu pravdu održanom 20. i 21. 03.2010. u Novom Sadu, u hotelu Park.

„Kao što znate, zovem se Zorica Marković, inače sam rodnom iz Ilijaša, to je jedno mjesto kod Sarajeva. Do 1996, dok nije potpisan Dejton, živjela sam u svojoj kući. Poslije sam morala da idem, tako da sam došla u Bijeljinu, tu i danas živim sa svoje dvoje djece. Priča koju ću vam ispričati je istina, činjenično stanje postoji, znači sve onako kako sam ja doživjela i o čemu mi je stvarno teško pričati. Ja se izvinjavam ako me malo emocije povedu, izvinite, ali tako je.

Znači, živjela sam u Ilijašu i imala sam dvoje djece. Moj muž i djever, oni su radili u Ilijašu u kasarni od `90-te godine. Znači bili su vojnici pod ugovorom, koji su radili svoj profesionalni posao, tako da nisu bili ni dobrovoljci ni bilo kako, nego su baš obavljali svoj posao za platu, od čega smo živjeli. Međutim, kad je počelo sve to, i kad smo vidjeli da postoje barikade, da ovo, da ono, pošto sam ja imala sina koji je operisan, imala sam ćerku od sedam mjeseci, tako isto moja jetrva, to jest od djevera žena, vjerovatno svi znate riječ *jetrva*, mi smo otišli na Pale kod svojih prijatelja, sa svojom djecom, i svekrva i svekar su s nama bili. Računajući da ćemo biti desetak dana pa ćemo se svi vratiti svojim kućama. Međutim, bilo je tužno. Gore smo se zadržali, a moj muž, njemu je rođendan 19. jula, na dan kad je poginuo. Očekivala sam to jutro da će doći, da mu čestitamo rođendan, međutim moj djever, koji je jedini sad živ, i moj sin, od svog muškog roda, je došao i rekao nam da su oni poginuli. Međutim, pošto se nije moglo da sahranjuje u neko normalno vrijeme i u toku dana, to je moralo da se radi noću ili ujutru rano. Nas su odozgo, došla je stodesetka i tri vojnika iz kasarne da nam jave zajedno sa mojim djeverom, a imali smo još mnogo rodbine koja je bila na Palama, otišla kod svojih najbližih, tako da smo mi odozgo pošli sa Pala oko pet, do pola šest, da stignemo na sahranu. Međutim, kad smo krenuli, ta familija je nas čekala u gradu, nismo mogli svi stati u stodesetku, tako da su nam iz kasarne sa Pala dali kombi, koji je trebao da vozi momak, dečko koji je bio u vojsci. Međutim nije dečko znao put, pošto se išlo preko nekih zaobilaznica. Moj djever je vozio, a on je bio na obezbjeđenju kao da bude uz nas. On je držao mog sina u krilu koji je tada imao pet i po godina, a ćerka mi je ostala na Palama kod komšinice za koju ja nisam ni znala do tada, nisam je ni upoznala. Međutim, mi smo krenuli na sahranu, i stali toj familiji da idu s nama, iz Srednje, to je mjesto kod Ilijaša. *Ranč* se zove mjesto gdje smo mi napadnuti od muslimanske strane, za koje nismo znali, jer pošli smo na sahranu, računajući dva brata da su poginula, da možemo da dođemo na sahranu. Međutim,

nismo stigli. Ni na sahranu, pola ih nije živo, tako da od nas šesnaest koji smo bili tada, nas pet je živih. Naravno, svi smo ranjeni, povrijeđeni. Ove rane tjelesne možda i mogu da zarastu, ali ove rane koje imam u sebi, u svojoj duši, srcu, nikad zarast neće. Međutim, mi smo tada nastradali, ja se sjećam samo da nisam znala da sam dozivala svog sina za kojeg nisam znala, a tom vojniku nisam znala ni ime, kako se zvao. Kad je ta zasjeda bila i kad smo napadnuti, čovjek koji je vozio kombi je bio sposoban i on je nas na svojim gumama od kombija dovezao do Vogošće, iz Vogošće su nas uputili za Pale, nas koji smo naravno bili ranjeni i živi, davali znake života, tako da su nas s Pala sutradan prebacili na VMA. Moja svekrva je na putu do VMA umrla, a ja sam, na sreću ili nesreću, ostala živa, i živim sa tim činjenicama i sa tim svojim jadima. Međutim, bila sam na VMA mjesec dana, ne znajući ni za kog svog ni da l' ko ima živ ili mrtav. Kada su me sa VMA, pošto sam ranjena i u tri predjela visine, i u nogu, i u stomak, i u ruku, nisam mogla ni sa štakama da hodam, ponovo su me sa VMA prebacili na Koran u bolnicu, to je na Palama bolnica, bio je hotel prije rata. Kada sam došla na Koran u bolnicu, ne znajući, pošto smo se sanitetima vraćali, a išli smo helikopterom, da u sanitetu do mene postoji moja majka. Nisam znala kad smo došli na Koran, plakala sam, bilo mi je teško, mislila sam, nema mog muža pa su me svi zaboravili, pošto sam tada imala tri brata, dva oženjena, jedan je bio momak. Međutim, na Koranu, na Palama, su nas iz tog saniteta ponovo u bolnicu smjestili, do mog kreveta je ležala moja majka za koju sam pitala: „A šta ćeš ti ovdje“? Međutim, moja majka je, ni ona nije znala, znala je za moju situaciju da sam ranjena a nije znala za tog brata, oni su došli na sahranu mom mužu i djeveru u Ilijaš, na groblje, i opet je bilo pucnjave i napada, moja majka je ranjena, a brat koji mi je bio momak tada, što mi je najteže bilo što mi se on nije javljao, on je poginuo. Tako da taj crni 19. juli, nikad mi nije drag i ne može bit i uvijek mi je tužno to misleć, međutim, i ova dvojica druge braće koji su prispjeli na sahranu da dođu, da budu s obzirom da nema nas, najbližih, i oni su ranjeni, ali za njih nisam znala da se nalaze na VMA. Na Palama sam ležala u bolnici, nakon tri mjeseca su mi doveli sina da ga vidim. A ćerku nisam vidjela šest i po mjeseci, jer je to bolnica koja je imala mnogo, mnogo ranjenika koji su i umirali i vrištali, tako da nisu dali malo djeci, nisu mi ni donosili. U suštini, moju djecu nije imao ko ni da čuva, jer čuvao je moj svekar koji je poslije tri godine umro, od tuge i žalosti, od bola. On je čuvao oboje, tako da nisam imala od koga ni da tražim da ih dovede. Međutim, poslije svih tih godina i dana kada sam kući izašla, u svoju kuću u Ilijaš sam se vratila, nisam komentarisala i pričala sa svojom djecom o tim scenama, želeći da ih zaštitim da ne znaju sve to, da ne moraju da nose traume; ne želim da imaju mržnju u sebi, iako i ja nemam mržnju. Jednostavno imam bol koji postoji u meni.

Nakon par godina, možda dvije godine od kada sam izašla iz bolnice, kako sam sjela, moj sin kaže: „Mama, je l' ti misliš da sam ja glup. Ja sve znam i sve sam vidio“. Moje dijete sve zna i sve je vidjelo, i vidjelo je, kako on kaže, te ježeve i tu zasjedu koja je, znači bila prije toga smišljena i organizovana, a nije mi jasno zašto je to moralo da bude smišljeno s obzirom da su oni bili ljudi koji su radili u vojsci. Znači oni nisu bili ljudi koji su svojevolutno... To je jako bolno i teško, međutim svi mi želimo svoju djecu da zaštitimo i da im ne damo da razmišljaju, da misle, međutim to nije tako. Moj sin ni danas nije pustio mene da dođem ovdje sama, mada poslije tih osamnaest godina prvi put javno pričam o tome i stvarno mi je teško. Ja vas molim da me

razumijete i izvinete. Ali mu nisam dozvolila da tu bude. Otišao je malo u grad, da ne vidi, da ne čuje, u stvari, sve to tako kako se desilo.

Taj vojnik koji je držao mog Marka u krilu, ja ga nisam znala. On je poginuo. I od... iz Srednjeg do Ilijaša, do Vogošće, je on ležao na mom Marku, ali je bio takav put koji nije bio, nije cesta, nego je to makadam, tako da se tijelo pomjeralo, a krv ga vjerovatno uplašila. Taj vojnik je mrtav bio na njemu. Kad su dijete dovezli, kad su ga okupali ovi koju su ostali živi i koji su bili tu u Ilijašu, ja nisam ništa poslije toga znala. Ja sam, kada su me vratili sa VMA, znači ja sam tamo ležala, došao je čovjek meni u bolnicu na Koran, na Pale, onako jadan, nikakav, uplakan sa nekim krupnim očima kojih ću se i danas sjećati, nikad ih zaboraviti neću, i samo mi je došao i rekao: „Moj sin je poginuo držeći tvog sina, ja ću ti ubiti sina“. Međutim kako sam ja zajaukala i zavriskala, vrištala, ljudi su ga odveli. Čula sam poslije da je taj čovjek bio smješten u bolnicu i da je sam sebi presudio. Taj čovjek je bio rodom iz Visokog, to je mjesto kod Ilijaša, blizu Ilijaša, tako da je njegov sin bio na Palama u vojsci, u redovnoj vojsci od `91. godine. Međutim, on je imao još suprugu i ćerku koji su živjeli u porodičnoj kući. Kada je on otišao da posjeti svog sina, da vidi šta se dešava, kako je gore, njemu su zaklali suprugu i ćerku. Tako da je taj čovjek, sin mu je poginuo kad sam ja ranjena, tako da taj čovjek više nije imao nikoga. Znači možda sa nekim pravom je to rekao zato što je bio ogorčen na sve to i što se tako ponašao i što je tako bilo. Međutim, ja tog momenta nisam znala šta se dešava, meni je to bilo strašno. Tako da, možda mi je u neku ruku i žao tog čovjeka bilo, mada sam se bojala, pošto nikog više nisam imala nego tih svojih dvoje djece, da zaštitim nekako svoju djecu. Zato sam možda i zavrištala da ga odvedu, a ko zna kad je čovjek u takvoj, u takvim mislima, u takvoj tugi i žalosti, šta bi sve mogao da učini. Da vam iskreno kažem, mogla bih još mnogo da vam pričam svu tu moju situaciju, ali stvarno nemam mnogo snage i osjećam se jako loše. Sve te naše priče su tužne i žalosne i mi koji smo preživjeli sve to... Pravda nikad nije sačinjena, nikad niko nije odgovarao za ta zlodjela, bez obzira ko je u pitanju. Žrtve su sve žrtve, svačija majka plače. Znači, nema odvajanja. Ako je žrtva žrtva, dajte da istinu dokažemo, da vidimo šta se sve dešavalo. Pa svaki onaj koji je počinio zločine nek odgovara. Da ne budemo na nekoj... nacionalnim stranama. Da ne gledamo ni ove ni one, nego svi smo žrtve koji smo žrtve. I za sviju podjednak zakon, i da svi odgovaraju jednako.“